

ЗАХТЕВ

**ЗА ДАВАЊЕ САГЛАСНОСТИ НА ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОЈ
ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

Шифра за идентификацију дисертације _____

Шифра УДК (бројчано):

811.163.41'282.2'367.625(497.11 Tutin)(043.3)

811.163.41'282.2'367.625(497.11 Novi Pazar)(043.3)

811.163.41'282.2'367.625(497.11 Sjenica)(043.3)

Веб адреса на којој се налази извештај Комисије о урађеној докторској дисертацији:

www.filum.kg.ac.rs

**СТРУЧНОМ ВЕЋУ ЗА ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ
УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ**

Молим да у складу са чл. 30 Закона о високом образовању и чл. 48 Статута Универзитета дате сагласност на извештај комисије о урађеној докторској дисертацији:

Назив дисертације: Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба

Научна област УДК(текст): србистика; дијалектологија, морфологија, синтакса

Ментор и састав комисије за оцену дисертације:

Ментор:

Др Радивоје Младеновић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, ужа научна област: Дијакхронија српског језика.

Комисија:

1) Др Софија Милорадовић, редовни професор, Филозофски факултет у Нишу, ужа научна област: Српски језик и лингвистика; др Софија Милорадовић, научни саветник, Институт за српски језик САНУ, ужа научна област: Српска филологија и лингвистика (дијалектологија и етнолингвистика); председник комисије

2) Др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, ужа научна област: Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине, члан

3) Др Жарко Бошњаковић, редовни професор, Филозофски факултет у Новом Саду, ужа научна област: Српски језик и лингвистика, члан

Главни допринос дисертације (текст до 100 речи)

Докторска дисертација Бојане Вељовић представља резултат модерног приступа морфолошкој и синтаксичкој анализи дијалекатске грађе. Примењен приступ огледа се у анализи која почива на теоријама које углавном нису налазиле ширу примену у дијалекатским описима. Нови приступ анализи глаголског система показао је да се и у оквирима дијалектологије осим синтаксичко-семантичких као значајни показују и прагматички, контекстуални, стилистички и други фактори који регулишу како одабир тако и принципе функционисања јединица у систему.

Поред поузданог описа облика и употребе глагола, дисертација представља важан допринос ареалној лингвистици, пошто изнете језичке чињенице прецизније успостављају како међудијалекатске тако и граница које раздвајају територије микроцелина унутар испитиваног ареала.

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Презиме и име кандидата: Вељовић Бојана

Назив завршеног факултета: Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Одсек, група, смер: Српски језик и књижевност

Година дипломирања: 2011.

Назив мастер рада: Фонетски и фонолошки систем тутинског говора

Научно подручје: Србистика, дијалектологија српског језика

Година одбране: 2011.

Докторске студије: *Докторске студије, наука о језику*; Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, почетак студија: 2011/2012. година.

Број публикованих радова: 11.

M14

1. Бојана Вељовић, Употреба имперфекта и аориста у роману *Преображење* Војислава Лубарде, у: *Наука и слобода*, Зборник радова са међународног научног скупа одржаног 6, 7. и 8. јуна 2014. на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву, књига 9, том 1/1, Пале: Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 2015, стр. 163–183.

ISBN 978-99938-47-69-4, UDK 81(082)371.3(082), COBISS.SR-ID 5033752

2. Бојана Вељовић, Облици аориста у говору Тутина и околине, у: *Српски језик, књижевност, уметност*, Зборник радова са IX међународног научног скупа, одржаног 24 и 25. 10. 2014. на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2015, стр. 67–83.

ISBN 978-86-85991-79-0,

UDK811.163.41'367(082)811.163.41:811(082)811.163.41'366(082), COBISS.SR-ID 218279692

M44

1. Бојана Вељовић, Употреба потенцијала у говору Тутина, у: М. Ковачевић и В. Поломац (ур.), *Путевима српских идиома*, Крагујевац: ФИЛУМ, 2015, 311–322.

ISBN 978-86-85991-85-1, UDK 811.163.41'282'366.596(497.11 Tutin)

M45

1. Бојана Вељовић, О неким особинама фонетизма говора Тутина и околине, *Савремена проучавања језика и књижевности*, Зборник радова са трећег научног скупа младих филолога Србије одржаног 12. 3. 2011. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, година III / књига 1, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2012, стр. 33–43.

ISBN 978-86-85991-39-4, UDK 811.163.41(082) 811.163.41:811(082) 371.3(082),
COBISS.SR-ID 189586188

2. Бојана Вељовић, Употреба инфинитива у говору Тутина и околине, *Савремена проучавања језика и књижевности*, Зборник радова са петог научног скупа младих филолога Србије одржаног 30. 3. 2014. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, година V / књига 1, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2014, стр. 51–65.

ISBN 978-86-85991-60-8, 811.163.41'282.2(497.11 Tutin), COBISS.SR-ID 514534830

3. Бојана Вељовић, Идеолошки маркери у роману *Брат* Давида Албахарија, у: *Филологије vs идеологије*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2014, стр. 195–203.

ISBN 978-86-85991-67-7, UDK 82.09:316.75(082)821.09(082)811.163.41'42(082),
COBISS.SR-ID 211485196

M24

1. Бојана Вељовић, Облици имперфекта у говору Тутина и околине, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* LVII/2, Матица српска, Нови Сад, 2014, стр. 161–178.

ISSN-0352-5724, UDK 80/81(082), COBISS.SR-ID 9630978

2. Бојана Вељовић, Конструкција *би* + императив у тутинском говору и њен однос према потенцијалу и императиву у временској служби, у: *Српски језик*, XX, Београд: Филолошки факултет, 2015, стр. 507–524.

ISSN 0354-9259, UDK 811.163.41, COBISS.SR-ID 140692487

M51

1. Бојана Вељовић, Слободни неуправни говор у роману *Друга књига Сеоба* Милоша Црњанског, *Радови Филозофског факултета*, број 15, књига 1, Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет, Пале, 2014, стр. 433–459.

ISSN 1512-5858, UDK 811.163.41, COBISS.BH-ID 7948294

M52

1. Бојана Вељовић, Етнолингвистичка грађа о Ђурђевдану у Штавици, *Прилози проучавању језика* 43, Нови Сад, 2013, стр. 267–296.

ISSN 0555-1137, UDK 811.163.1 '367.625'' 12'', COBISS.SR-ID 42732295, M52

M 53

Број 01-2766

22.8.2016

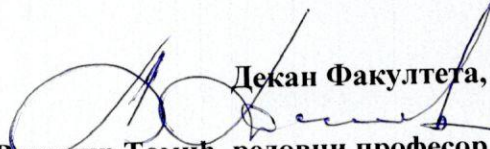

На основу члана 30. став 8. Закона о високом образовању РС и члана 48. став 6. Статута Универзитета у Крагујевцу и дописа Универзитета у Крагујевцу број IV-02-766/3 од 15. 8. 2016. године, декан Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу доноси

РЕШЕЊЕ

Извештај бр. 01-2701 од 25.07.2016. године Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата **Бојане Вељовић** под називом „*Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба*“, ставља се на увид јавности објављивањем на сајту Филолошко-уметничког факултета, Универзитета у Крагујевцу у трајању од 30 дана.

Извештај се ставља на увид јавности у складу са последњим изменама и допунама Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“ бр. 99/2014.).

Декан Факултета,
Радомир Томић, редовни професор

**ФИЛОЛОШКО УМЕТНИЧКИ
ФАКУЛТЕТ - КРАГУЈЕВАЦ**

ПРИМЉЕНО: 25. 7. 2016			
Орг. јед.	Б р о ј	Прилог	Вредности
01	2701		

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ОДСЕКА ЗА ФИЛОЛОГИЈУ
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ**

Наставно-научно веће Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу, на седници Већа Одсека за филологију одржаној 4. јула 2016. године, предложило нас је а Стручно веће за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу на седници одржаној 13. јула 2016. године именovalo Комисију: 1) др Софија Милорадовић, редовни професор, Филозофски факултет у Нишу, ужа научна област: Српски језик и лингвистика; др Софија Милорадовић, научни саветник, Институт за српски језик САНУ, ужа научна област: Српска филологија и лингвистика (дијалектологија и етнолингвистика); председник комисије; 2) др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, ужа научна област: Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине, члан; 3) др Жарко Бошњаковић, редовни професор, Филозофски факултет у Новом Саду, ужа научна област: Српски језик и лингвистика, члан – за оцену и одбрану докторске дисертације *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба* кандидата Бојане Вељовић. Захваљујући се на указаном поверењу, Наставно-научном већу Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Опис докторске дисертације

Текст докторске дисертације *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба* Бојане Вељовић има 843 стране нормалног компјутерског прореда (1,5) и структурисан је у четири поглавља са бројним потпоглављима, која следе након Наслова, Идентификационе странице дисертације, Резимеа / Summary (1–9) и Садржаја (стр. 9–12): Увод (стр. 12–81), Морфологија (стр. 81–387), Синтакса (стр. 387–770) и Закључак (стр. 770–778). Након Закључка приложени су Изводи из дијалекатских текстова (стр. 778–832) и Литература (стр. 832–843).

Увод

Уводни део дисертације чини неколико потпоглавља у којима се издвајају предмет и циљеви истраживања, дају географске, етнографске и историографске напомене о испитиваном подручју, упућује на дијалекатске границе и ареалну раслојеност говора, те дефинише методологија истраживања.

У потпоглављу *Географски положај и називи области и територијалних јединица* (стр. 13–22) издвајају се територијалне целине које улазе у састав зоне чији се идиом испитује, и, одређивањем међусобних и граница према суседним областима, дефинише њихов географски положај. Испитивани ареал у целини припада области Старе Рашке,

која се на основу лингвогеографских чинилаца може поделити на неколико ужих јединица: Пештерско-сјеничка висораван, Штавица, Рогозна, Мокра Гора и Новопазарско поље, а којима у административном погледу припадају територије трију општина – Тутина, Новог Пазара и Сјенице. Издвајање наведених целина од значаја је имајући у виду да су географским, тачније геостратешким положајем и природним карактеристикама области условљени путеви њеног историјског развика и формирање етничке структуре становништва, са чиме је нужно у вези и (пре)обликовање дијалекатске слике. Стара Рашка је од самих почетака успостављања српске државности важила за центар културних, етничких и политичких збивања – налазила се на раскрсници бројних како војностратешких тако и трговачких путева, а чине је високи и шумом прекривени брдски и планински терени и простране пашњачке области. Све то утицало је да ова територија у прошлости буде транзитни предео на коме се смењивало, али и стапало становништво различитог порекла, што је утицало и на формирање језичког система у чијој структури се са синхроне перспективе уочавају трагови историјских и друштвених збивања. Бројна археолошка налазишта упућују на постојање веома старих насеобина још из доба Дарданаца и Аутаријата. Топонимијска истраживања показала су да је рашка област у прошлости била веома рано густо насељена, и то становништвом различите етничке припадности, што показују имена појединих места која чувају сведочанство о присутности старијих народа попут Грка (топоним *Берекаре*), Римљана (*Латинско гробље*), Влаха сточара (*Станишор*), старијег словенског слоја (*Тројан*), средњовековне традиције (*Јеринин дувар*, *Царичине*), Турака (*Бегов луг*, *Дервента*) и Арбанаса (*Кодра пел*, *Шкријеље*).

У другом потпоглављу, *Дијалекатске границе и унутрашња раслојеност тутинско-новопазарско-сјеничког говора* (стр. 22–36), јасније се утврђује повезаност географских и језичких чинилаца, дефинишу дијалекатске границе области, како оне између микроцелина унутар испитиваног говора тако и оне које представљају међе према суседним говорима истога дијалекта (зетско-сјеничког) или идиомима структурно различитим (херцеговачко-крајишки и косовско-ресавски говори). За потребе рада унутар зоне која је предмет анализе дефинишу се три целине – тутинска, новопазарска и сјеничка, са центрима у истоименим општинама – издвојене на основу присуства диференцијалних својстава насталих у резултату деловања (ван)лингвистичких момената. Од посебног значаја јесте издвајање сјеничке зоне, имајући у виду да се поводом ње поставља важно питање о положају дијалекатске границе према суседним говорима херцеговачко-крајишког типа. Језичка грађа показала је да граница између херцеговачко-крајишког и зетско-сјеничког дијалекта сече сјеничку територију, на шта упућује јасна поларизованост између њених делова, а која се огледа на свим језичким нивоима (присуство новије акцентуације у делу говора и јекавска замена јата, чему се придружују и неке морфолошке и синтаксичке карактеристике). У овом потпоглављу чини се осврт на неслагања у науци која се тичу класификационих критеријума у вези са одређивањем дијалекатске припадности тутинско-новопазарско-сјеничке зоне. Уз издвајање пунктова који упућују на припадност рубних предела територије херцеговачко-крајишком типу, остатак ареала посматра се као део зетско-сјеничког дијалекта, и то његовог североисточног поддијалекта, у који се, према класификацији Павла Ивића, сврставају говори са екавско-јекавском заменом јата, чему се придружују и неке друге чињенице језичке природе, а на шта упућује и увид у историјске околности повезане са самим формирања говора.

Формирање језичке слике у нераскидивој је вези са историјском прошлошћу и пореклом носилаца датог говора. У потпоглављу *Историјска прошлост: друштвено-политичке прилике, етнички процеси и формирање етничке структуре становништва* (стр. 36–58) разматрају се чињенице које на располагање ставља богата историографска и етнографска грађа са овог подручја. Показало се да је двојна замена јата, као једна од најважнијих језичких особина која утиче на формирање физиономије овога говора и његову дијалекатску припадност, повезана управо са наведеним чиниоцима. Стање у погледу рефлекса некадашњег гласа јат упућује на постојање два основна слоја становништва – супстратног, које чине староседеоци чији је идиом имао основицу сличну данашњим говорима косовско-ресавског типа, а која се огледа у присуству екавског рефлекса, и новијег, адстратног слоја, донетог на ову територију масовним досељавањем становништва са црногорских брда (Кучи, Васојевићи, Пипери и др.), које је са собом донело идиом који је, стопивши се са затеченим, изменио дијалекатску слику, уневши јекавску замену која се задржала у примерима са рефлексима некадашњег дугог јата. Увид у језичку грађу у потпуности се слаже са чињеницама које нам пружају историографска истраживања, а на основу којих сазнајемо да је миграциона струја из Црне Горе према рашким пределима била изразито снажна посебно у периоду турске владавине. Становништво из ових области вековима се сливало ка тутинско-новопазарско-сјеничком терену, попуњавајући често просторе који су се празнили сеобама старинаца ка пределима у ослобођеној Србији на северу, северозападу и североистоку. У раду се посебно подвлачи чињеница да језичка грађа, у недостатку историографских аргумената, често може бити од великог значаја за прецизније праћење појединих процеса из домена историје. Тако, на пример, постојање двојне замене јата која одликује овај говор на синхронном плану доводи у питање тврдњу о томе да су у једном тренутку ови предели, као последица ратних разарања и сеоба, у потпуности остали без људства, да стога у данашњој структури становништва нема потомака старинаца, те да становништво у целини чине досељеници из Црне Горе. Језичка грађа указује на неодрживост тврдње о нестанку супстратног слоја, јер би у том случају изостало и формирање идиома са двојном заменом јата, насталом у резултату органског спајања двају идиома. Осветљавање процеса попут досељавања из Албаније (Малисори), те мухаџира из Црне Горе, Босне и Херцеговине на простор Пештерске висоравни од значаја је за објашњење унутрашње дијалекатске раслојености испитиване зоне. Језичке разлике између становника на Пештери које данас повезује иста вера (припадници исламске вероисповести) објашњавају се управо различитим пореклом. Досељеници католици, примивши ислам, стопили су се у великој мери и на плану језика и у обичајима са старинцима. Ипак, у њиховом језичком изразу очувани су и данас трагови некадашњег интензивнијег утицаја несловенских језичких структура, који се појављују као диференцијални чинилац у односу на идиом истоверних житеља. Праћење процеса исламизације, наводи се, такође је од значаја за утврђивање различитости у говору припадника православне с једне и муслиманске конфесије с друге стране.

У потпоглављима *Привредни живот* (стр. 58–61), *Развој школства* (стр. 61–64) и *Традиционална духовна култура* (стр. 64–71) пажња се посвећује економским, културним и традиционалним условима у којима се развијао живот становништва чији се говор испитује, а који су од значаја за стварање потпунијег увида у чиниоце лингвистичке природе. Привредни живот у прошлости био је фактор који је условљавао померање становништва унутар области (насељавање Пештерске висоравни услед сезонског и номадског сточарења, насељавање низијских предела ради земљорадње, привлачност

Новог Пазара као занатског центра и сл.), што је утицало на прекрајање и углавном на уједначавање дијалекатске слике. Традиционална духовна култура која на овом простору има значајно место у животу становништва омогућава увид у јасну диференцираност између етничких скупина које, са намером да сачувају своју индивидуалност, традицију и језик сматрају симболом сопственог идентитета, односно фактором на основу ког се јасно интегришу у једну а диференцирају од друге етничке скупине. Проучавање духовне народне културе упућује на егзистирање неколико релативно самосталних скупина становништва – хришћанска, муслиманска, и арбанашка – са углавном оделитим традицијама, али уз постојање бројних елемената који су заједнички, а створени су у условима суживота на заједничкој територији.

Методолошке напомене о раду на терену, класификацији, обради и анализи грађе (стр. 71–81) садрже информације о начину прикупљања дијалекатског материјала на коме се темељи анализа глаголског система. Наводе се информације о броју обрађених пунктова, те њихови називи, а потом и основни принципи којима се аутор руководио приликом теренског истраживања. Издвајају се критеријуми по којима су одабирани информатори – изворни дијалекатски представници, старије особе које су носиоци аутохтоног идиома који не садржи елементе унете из других система (или је уплив црта са стране минималан), а који су одабирани и уз уважавање старосних, полних и конфесионалних чинилаца. Чини се осврт на начин вођења разговора који има за циљ добијање што потпуније дијалекатске грађе. Корпус је сачињен снимањем разговора са информаторима диктафоном, након чега је извршено транскрибовање дијалекатских текстова из којих су ексцерпирани сви примери који се наводе у раду. Наводе се и основне методолошке напомене које се тичу начина анализе прикупљене грађе и њеног презентовања у раду, односно у поглављима која следе након Увода.

АНАЛИЗА ОБЛИКА И УПОТРЕБЕ

Централни део рада чине два велика поглавља – *Морфологија* (стр. 81–387) и *Синтакса* (стр. 387–770) – са бројним потпоглављима унутар којих се испитују особености глаголског система са становишта морфолошких проучавања облика који улазе у његов састав, те синтаксичко-семантичких, стилистичких и прагматичких услова употребе сваке од јединица. Анализа језичких, унутарсистемских чинилаца током читавог рада праћена је испитивањем ареалних фактора који за циљ имају да, поређењем са стањем у околним говорима, омогуће јасно позиционирање тутинско-новопазарско-сјеничког говора унутар ширег система какав је зетско-сјенички дијалекат, али и дијасистем српског језика узет у целини (са посебним освртом на граничне дијалекте – косовско-ре-савски и херцеговачко-крајишки, али и оне које са тутинско-новопазарско-сјеничком зоном повезује језички развитак који се одигравао у унеколико сличним (изван)језичким условима (говори призренско-тимочке дијалекатске зоне)).

М о р ф о л о г и ј а

Поглавље *Морфологија* (стр. 81–387) подељено је у два велика потпоглавља, која се даље деле у мање одељке. Потпоглавље *Глаголске основе и врсте* (стр. 81–180), садржи девет одељака од којих је осам посвећено свакој од глаголских врста, издвојених према класификацији А. Белића, док су у деветом потпоглављу, *Облици помоћних глагола* (стр. 180–196), изложени облици глагола *бѝт* / *јѝсам* и *(х)тѝт* / *ићѝт*. Анализа подразумева

издвајање примера глаголских облика, њихово класификовање по глаголским врстама, те посматрање њихових форми са становишта припадности датој категорији. Утврђено је да постоје глаголи који према типу промене припадају једној глаголској врсти и, опстајући унутар ње, имају један низ облика унутар парадигме. С друге стране егзистирају глаголске јединице које према овим класификационим критеријумима показују колебање, градећи своје облике некада по једној а некада по другој врсти, односно код којих паралелно функционишу два, некада и три низа облика, те се посебна пажња посвећује појави укрштања глаголских врста. Показало се да унутар сваког од осам издвојених типова конјугације постоји тенденција (некада јачег а некада слабијег интензитета) ка измени наслеђеног стања, а која се огледа углавном у међусобном приближавању глагола различитих типова основа. У основи тог процеса стоји тежња ка постизању вишег степена језичке економије, која се остварује упрошћавањем система и свођењем на мањи број образаца, и то деловањем различитих процеса од којих је од највећег значаја аналошко уједначавање. Аналошки процеси у највећем броју случајева још увек су у току, о чему сведочи паралелно постојање дублетних форми. У раду се настоји предвидети крајњи исход таквих процеса. Појава варијантности бележена је, дакле, у свим врстама, а најзаступљеније је укрштање са глаголима III врсте, што указује на експанзивност овог конјугационог обрасца. Тако, на пример, за глаголе I врсте као најзначајнији закључак истиче се управо присуство укрштања са III Белићевом врстом. Притом, код оних који се у инфинитиву завршавају на *-ћ / -ј* тенденција ка укрштању са глаголима III врсте присутнија је него код глагола на *-с*. Такође, примећена је и чешћа појава дублетних форми у парадигмама различитих глаголских облика. Већи део глагола II врсте чува наслеђени однос основа, али се код појединих примећује и колебање између ове и VI врсте. Трећа глаголска врста показује знатнију стабилност. Међутим, осим што продиру у облике других основа, и ови глаголи показују тежњу ка уједначавању са другим обрасцима, тако се неки од њих осим по наслеђеној, мењају и по I врсти. За разлику од стања у првом разделу IV врсте, код глагола друге групе варијантност у облицима нешто је израженија. Неуједначеност се пре свега тиче односа форманата *-ова-*, *-ива-*, *-ава-*, *-ева-*, односно различитог степена флукутирања у парадигмама појединих глаголских облика (*зарађиват : зарађиват; посећиват : посећиват* и сл.). Такође, како показује грађа, неки од њих имају промену и по VI врсти. Промене којима су обухваћени глаголи V врсте тичу се презентских облика (презента, императива и глаголског прилога садашњег), који, осим наслеђених ликова са измењеним сугласником основе и наставком *-е-*, могу имати и новије облике по VI глаголској врсти – са основом једнаком инфинитивној и наставком *-а*. Неки глаголи VI врсте укрштају се са глаголима VII, с тим да појава није већег обима. И овде има примера продора елемента *-не-* / *-ну-* из III обрасца. Највећи број глагола VII врсте чува наслеђени тип промене, уз присуство потврда укрштања са IV и VIII врстом. Мали је број потврда промене глагола VIII по VII врсти, остали задржавају старији тип промене. Најзад, у свим обрасцима бележена су варирања унутар основа, те паралелно егзистирање дужих или краћих форми (типа *дстах : остдох; дасмо : ддасмо; однијесте : одијесте* и сл.), као појаве које су условљене како морфолошким тако и семантичким факторима.

Морфолошка анализа спроведена у одељку *Глаголски облици* (стр. 196–387) за циљ је имала утврђивање инвентара морфолошких категорија (глаголски облици) и средстава која у њиховом грађењу учествују (глаголски наставци). Сходно томе, овај део рада сачињен је од четрнаест потпоглавља, насловљених називима облика који улазе у састав

глаголског система испитиваног говора, а изложених следећим редоследом: *Инфинитив* (стр. 196–213), *Презент* (стр. 213–239), *Имперфекат* (стр. 239–257), *Аорист* (стр. 257–276), *Императив* (стр. 276–301), *Глаголски прилог садашњи* (стр. 301–305), *Глаголски прилог прошли* (стр. 305), *Радни глаголски придев* (стр. 305–314), *Трпни глаголски придев* (стр. 314–325), *Футур I* (стр. 325–338), *Футур II* (стр. 338–343), *Перфека* (стр. 343–363), *Плусквамперфекат* (стр. 363–372) и *Потенцијал* (стр. 372–383). У последњем потпоглављу – *Остали глаголски облици* (стр. 383–387), испитују се морфолошке карактеристике трију перифрастичних конструкција: *Би* + императив (стр. 383–386), *Било* + инфинитив (стр. 386) и *Шћаше* + инфинитив (стр. 386–387).

Увид у инвентар глаголских облика омогућио је сагледање стања које се тиче (не)стабилности позиције сваког од њих у систему испитиваног говора. Посебна пажња посвећена је облицима који у појединим српским говорима изостају: аорист, имперфекат, инфинитив, глаголски прилог прошли. Показало се да тежња ка преобликовању глаголског система у смислу његовог растерећења, својствена неким дијалектима српског језика, на тутинско-новопазарско-сјеничком терену није узнатрдовала. Све јединице у систему имају стабилно место, што је пре свега од значаја када је реч о претеритима, имајући у виду да је на већем делу српског етнојезичког простора систем упрошћен ишчезавањем углавном свих облика сем перфекта. Испоставило се да, како на плану глаголских облика у целини а тако и у категорији наставака, нема значајнијих варирања која би упућивала на нестабилност неке јединице у систему. Варијантност у избору наставака нешто је присутнија у облицима имперфекта и аориста, што може упућивати на зачетак њиховог међусобног приближавања, а то значи и евентуалног будућег ишчезавања из система. На редистрибуцију аористних, а превасходно имперфекатских наставака, како се показало, утичу различити фактори – фонетско-фонолошки, семантички, те ареални, који се односе на део територије у суседству са зоном косовско-ресавског дијалекта (и с тим у вези примећено присуство форми типа *рададијо*, *мисадијо* и сл. у новопазарској зони, непознатих остатку говора). Даље, анализа грађе показала је да на читавом терену функционишу форме краћег инфинитива – у тутинском и новопазарском делу потпуно, док се у сјеничком јављају и дуже форме, са финалним *-и*, и то у два зонама (део територије у суседству са херцеговачко-крајишким дијалектом и сјенички пунктови који припадају том идиому; те у пограничној зони према ивањичком говору). У презенту су наслеђени наставци очувани у свим лицима, изузев 3. л. мн. где се уочава, скоро до краја довршена, тенденција ка уједначавању двају наставака у корист *-у* (*радѹ*, *ндсѹ* и сл.). Уочена варијантност у вези са наставцима императива углавном је фонетско-фонолошке или морфолошке природе, и није од посебног значаја за одређивање позиције овог облика у систему. Примећено је, међутим, да се синтетичке форме овог облика неретко замењују аналитичким конструкцијама (по угледу на лица за која не постоје посебни облици императива), и то посебно када је посреди употреба уз негацију. У глаголском прилогу садашњем код једног дела глагола, опет као резултат аналогije, долази до уједначавања облика свођењем двојства форманата – *-ѹи* и *-уѹи* – на један (*трчѹи*, *радѹи*, *ндсѹи*). На сличан начин, у глаголском придеву трпном глаголи чија се инфинитивна основа завршава на *-а* на читавом терену тутинско-новопазарско-сјеничког говора показују колебање по питању репартиције наставака *-н(-)* и *-т(-)*, при чему се уочава тежња ка унифицирању облика и стабилизовању *-т(-)* (*ноцѹјепат*, *исправљат* и сл.). Од значаја је и то што је утврђено да у испитиваном говору футур први показује знатну стабилност, која се огледа у томе да се на читавом терену форме са инфинитивном допуном добро чувају, те да

балканистичка тенденција замене инфинитива конструкцијом *да* + презент није знатније узнатрпредовала. На морфолошком плану и футур други показује стабилност. Исто важи и за перфекат, с тим да се овај облик често употребљава без помоћног глагола. Испитивани говор познаје оба модела грађења плусквамперфекта – помоћу перфекатских и имперфекатских облика глагола *би̑т* и радног глаголског придева. Нешто чешћи су ликови првога типа, што је, показало се, стање узроковано семантичким и прагматичким факторима. Помоћни глагол у потенцијалу је и овде, као и на највећем делу српског дијалекатског подручја, облички унифициран – сведен на облик *би* у свим лицима. Напоследку, од посебних, перифрастичних облика, на терену су забележене три конструкције: *би* + императив, *било* + инфинитив и *ићаше* + инфинитив.

Синтакса

У другом великом поглављу – *Синтакса* (стр. 387–770) – испитују се вредности глаголских облика са становишта синтаксичко-семантичких околности њихове употребе као самосталних, односно као јединица које у ширем синтаксичком и контекстуалном окружењу наступају удружено са осталим члановима система, те се они сагледају у сложеној мрежи међусобних односа. Показало се да при употреби унутар реченице, али и у ширим контекстима синтаксичко-семантичке одлике сваке од синтаксема регулишу како одабир тако и распоред јединица и њихово комбиновање, односно услове међусобне заменљивости у контексту. Примећено је, такође, да од типа текста зависи како одабир облика тако и то који ће се сегмент семантичког потенцијала показати као релевантан. Услед тога, вредности глаголских облика испитиване су с обзиром на њихову употребу у различитим типовима текстова/саопштења (наративи, неутрално казивање, евокативно саопштење, емотивни исказ, понављане прошле радње, приповедање личних доживљаја, приповедање 'из друге руке' и сл.). Сваки од глаголских облика описан је најпре с обзиром на синтаксичко-семантичке функције које су му примарне, а потом и у секундарним службама (временско транспоновање, модална употреба), када у говорној сфери најчешће долази до преклапања употребних домена. У анализи се подједнака важност придаје како синтаксичко-семантичким, тако и стилистичким и прагматичким факторима. То се има у виду будући да је сваки од облика у већој или мањој мери носилац и стилског потенцијала (посебно када наступа као временски транспонован, а то значи као маркирана јединица), који се показао као регулишући фактор одабира у конкретном говорном чину или типу текста. Анализа глаголских облика у великој мери утемељена је на теорији о индикативној и релативној употреби глаголских форми, те с обзиром на могућности исказивања референцијално и неререференцијално конципованих радњи, а специфичности употребе појединих чланова система (попут имперфекта и аориста, на пример) условиле су, поред наведених, и увођење помоћних критеријума (попут издвајања домена употребе у различитим сферама прошлости), са циљем потпунијег сагледавања њихове семантике. Анализа употребне вредности облика показала је да сви они, осим што врше своје примарне синтаксичке функције, подлежу и временском транспоновању. Временска транспозиција узрокује појаву сложеног система односа међу глаголским облицима, који тада ступају у различите релације, међусобно се допуњујући или искључујући. Осветљавање фактора који њихову употребу регулишу уједно значи и дефинисање положаја сваке од јединица у испитиваном систему.

У раду се показује да се временска транспозиција најчешће дешава онда када глаголски облици из своје примарне улазе у сферу прошлости и ступају у сложено мрежу

суодноса са временима којима је обележавање прошлих дејстава примарна служба. Преклапање домена употребе глаголских облика у сфери прошлости, широко присутно у испитиваном говору, условило је потребу јасног дефинисања системског статуса четворочланог претериталног система, испитивање синтаксичко-семантичких својстава сваке јединице понаособ, а потом и једне према другој, те, најзад, с обзиром на сложеност односа који се јављају када се њима придруже временски транспоноване форме са претериталном службом. Стога је у раду са посебном пажњом извршена анализа облика у четирима потпоглављима: *Имперфекат* (стр. 489–529), *Аорист* (стр. 529–576), *Перфекат* (стр. 576–638) и *Плусквамперфекат* (стр. 638–659). Осим сложености која проистиче из услова њихове употребе и ефеката који се постижу на приповедном плану, дефинисање системске позиције чланова претериталног система условљено је и чињеницом да тутинско-новопазарско-сјенички говор спада у малобројну групу српских говора у којима су они очували готово све наслеђене функције. Њих карактерише богатство инвентара синтаксичко-семантичких одлика иширок домен примене идијапазон функција. Уочено је да су имперфекат и аорист фреквентни посебно када се са неутралног казивања, када се прича о општим темама, прошлим радњама које се понављају, или онима које су доживљаји неког другог, у казивању информатора пређе на теме које спадају у домен појединачних личних доживљаја из ближе или даље прошлости говорног лица. Издвојени су бројни примери који показују да су ова два облика носиоци изразитог стилског потенцијала. Испоставило се да у таквим ситуацијама аорист и имперфекат (као облици са јасно израженом семантичком компонентом доживљености) имају потпуну предност у односу на друга прошла времена, односно облике којима се при временском транспоновању могу казивати прошле радње (приповедачки презент, приповедачки императив, проповедачки потенцијал). Пажња се посвећује и ставовима који поводом ових облика постоје у српској науци, при чему су посебно пажљиво разматрани они који су изазивали неслагања. Тако, на пример, имајући у виду често оспоравану разлику између имперфекта и аориста несвршених глагола, компарирањем ових двају времена у различитим синтаксичко-семантичким реализацијама, односно у истим или сличним језичким околностима, указано је на јасно постојање разлике у семантици. То је извршено анализом синтаксичко-семантичких разлика у употреби имперфекта и аориста за означавање четирију типова прошлости – имперфекат за блиску прошлост, имперфекат за мало даљу и удаљенију прошлост, имперфекат за даљу и далеку прошлост и имперфекат за неодређену прошлост – а обухваћене су и ситуације када имперфекат доспе у домен садашњости. Овако утемељена анализа омогућила је јасно издвајање домена употребе и језичких услова у којима се облици реализују, те стилистичких и прагматичких ефеката који се на плану рецепције производе. Анализа плусквамперфекта показала је да је посредни облик на испитиваном терену добро очуван, те са јасно разграниченим доменом употребе и инвентаром синтаксичких, семантичких и стилских својстава. Извршено је његово поређење са перфектом, где је учињен осврт на дотадашње научне резултате, те показане јасне разлике између двају облика. Перфекат се анализира у својој примарној служби, где има широк домен употребе као облик синтаксичко-семантички универзалан и стилски неутралан, те су му могућности синтаксичке употребе веће у односу на друге претерите. Испитани су услови комбиновања са осталим облицима у сфери прошлости, где се показало да је посредни синтаксичка јединица која своју примену налази у свим типовима текстова, а најчешћа му је служба обележавања прошлих радњи у дискурсу неутрално интонираном, ниског степена емотивне ангажованости приповедача. Такође,

често је бележен и у контекстима где се јавља здружен са осталим формама, када најчешће њиме започиње приповедање, и његова улога је ту припремна – служи као оквир за увођење радњи означених другим формама, тј. има службу временске локализације.

Презент се у раду анализира као централни облик временског система, према коме се темпорално одмеравају радње исказане свим осталим формама. Показано је да је подједнако чест у употреби и у својој примарној служби обележавања садашњих радњи, и као временски транспонован у прошлост. Нешто ређе су потврде транспозиције у будућност. Поводом презента разматрано је важно питање: поимање термина садашње време и моменат говора, где се утврдило да садашњост ипак треба схватити у границама ширим од оних које би одредио појам тренутак / моменат говора. Стога су дате потврде за употребу презента за најужу, ширу и универзалну садашњост. Показало се да широку примену презент има и у модалној служби. Као временски транспонован показује сличности са осталим облицима којима се могу обележавати прошле радње, превасходно са аористом, али га од њих углавном издваја то што се његовој примени углавном погодују у шире нарације, комплекснији наративни блокови, будући да није посредни облик са информативном већ превасходно са стилском службом – реч је о јединици која је носилац високог степена стилогености.

Анализа облика којима се обележавају будуће радње показала је да футур први најчешће наступа у својој основној служби, те да ретко подлеже временском транспоновању у прошлост. Оба облика показују извесну нестабилност у систему имајући у виду да је број потврда у којима се на њиховом месту употребљава временски транспоновани презент доста висок. Такође, бројни су и контексти где су сва три облика конкурентни и могу се замењивати без штете по значење. Анализа модалних глаголских облика – императива и потенцијала – показала је да се они осим у својој примарној употреби широко употребљавају и у временској служби, када обележавају прошле радње које се одликују хабитуалношћу. У тој функцији придружује им се и посебна перифрастична конструкција – *би* + императив. Испоставило се да у ситуацијама када се јави потреба за обележавањем дејстава која су се у прошлости понављала ови облици имају апсолутну предност над осталима, те су у употреби високофреквентни. Поред тога, све три форме изразито су стилогене. Домени употребе трију јединица у највећој мери се преклапају, уз постојање разлика које, уосталом, и омогућавају њихово паралелно егзистирање у систему – императив има шири домен употребе од потенцијала јер може обележавати и појединачне прошле радње, перифрастична конструкција наступа само у служби исказивања хабитуалности и специјализовано је језичко средство и сл.

ЗАКЉУЧАК

У поглављу *Закључак* (стр. 770–778) истичу се најважнији резултати до којих се дошло испитивањем глаголског система тутинско-новопазарско-сјеничког говора. Структуру поглавља чини неколико целина унутар којих се износе закључци добијени испитивањем морфолошке и синтаксичке структуре. Поводом анализе глаголских основа и врста закључује се да велики број глагола чува наслеђене обрасце, опстајући унутар једног конјугационог типа. Варијантност која карактерише један део глагола, те појава дублетних форми огледа се у непреврелој ситуацији насталој у резултату укрштања глаголских основа, а мотивисаној најчешће тежњом ка аналошком уједначавању конјугационих типова, подстакнутом принципима језичке економије, као одликом свих идиома са природном саморегулативом. Анализа глаголских облика са посебним освртом

на категорију глаголских наставака показала је одсуство знатније варијантности у погледу расподеле наслеђених граматичких средстава. То упућује на присуство знатне стабилности сваке од јединица у систему испитиваног говора. Преобликовање наслеђеног система углавном се своди на елиминисање редувантних граматичких средстава (присуство двојких наставака / форманата унутар исте категорије), док је појава варијантности у избору облика (облици краћег и дужег инфинитива, различити наставци имперфекта) најчешће узрокована контактом са другим системима у рубним подручјима говора. Закључује се, такође, да се на синтаксичком плану глаголски систем одликује знатном стабилношћу свих јединица, те богатим инвентаром њихових синтаксичко-семантичких служби како у примарној тако и у секундарној сфери употребе. Синтетички увид у ареални аспект анализе показује да испитивани идиом на структурном плану у домену глаголског система показује знатну сличност са осталим говорима зетско-сјеничког типа, те у појединим сегментима и са говорима косовско-ресавског и херцеговачко-крајишког дијалекта, што је очековано будући да се значајан део територије налази у контактним зонама. За утврђивање дијалекатских изоглоса значајна је и сличност са говорима призренско-тимочке зоне, што упућује на важност фактора попут развитка идиома у условима контакта са несловенским језичким структурама, порекла становништва, миграција и сл. на формирање дијалекатске слике говора.

ИЗВОДИ ИЗ ДИЈАЛЕКАТСКИХ ТЕКСТОВА

У поглављу *Изводи из дијалекатских текстова* (стр. 778–832) дати су примери везаног говора забележеног од стране информатора на различим пунктовима испитиваног говора. Приложена грађа представља само мали, репрезентативни део корпуса коришћеног за потребе истраживања.

ЛИТЕРАТУРА

Последњи део дисертације представља списак литературе цитиране у раду (стр. 832–843). Укупан број цитираних библиографских јединица – 159, али и њихова репрезентативност и разноврсност, сведоче о доброј научној и стручној обавештености кандидата.

II Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Докторска дисертација *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба* Бојане Вељовић припада трима србистичким научним областима – дијалектологији, морфологији и синтакси.

Текст кандидаткиње, не само обимом – 843 стране, у потпуности испуњава пријављеном темом циљеве, предмет и хипотезе. Понуђени текст указује на подобност пријављене теме, те уједно и на њену комплексност и захтевност за израду докторске дисертације, што проистиче из чињенице да је истраживањем обухваћен широк, али и у дијалекатском смислу недовољно истражен ареал српског дијалекатског простора. Синтакси глаголских облика у српској дијалектологији до сада није посвећивана посебна пажња, што упућује на значај и допринос овога рада будућим истраживањима у овом домену.

Формулисани предмет истраживања приликом пријаве докторске дисертације – морфолошка и синтаксичка анализа глаголских облика тутинско-новопазарско-сјеничког говора – у раду је у потпуности испуњен. Постављене почетне хипотезе у вези са (не)стабилношћу инвентара морфолошких категорија и средстава, (не)стабилношћу системске позиције појединачних облика, степеном очуваности синтаксичко-семантичких функција и домена наслеђених служби глаголских облика, балканистичким процесима, те значајем ареалних фактора у раду су проверене, потврђене а у бројним сегментима и превазиђене.

III Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области и оцена њене оригиналности

Рад *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба* представља оригиналан научни рад, заснован на ауоровој анализи оригиналне дијалекатске грађе са терена Тутина, Новог Пазара и Сјенице.

За научну област дијалектологија докторска дисертација је од посебног значаја због тога што садржи обиман материјал прикупљен на дијалекатски недовољно истраженом терену. Комплексна дијалекатска слика и богатство језичког система на свим нивоима структуре у несразмери су са изостанком интересовања за обимнија дијалекатска истраживања овог дела српске етнојезичке територије. Имајући у виду да је посредни терен који се већим својим делом налази у контактним зонама са другим дијалектима, а потом и да, као изразито миграционо подручје, садржи становништво различитог порекла и етничке структуре, дијалекатска истраживања осим расветљавања унутарјезичких чинилаца у великој мери омогућавају стицање увида у важност деловања и неких других фактора (ареалних, друштвено-историјских), који су такође од значаја као чиниоци који утичу на формирање физиономије народних говора. Грађа са дела територије (сјеничка зона) позиционираног у области која раздваја два дијалекатска подручја (зетско-сјенички и херцеговачко-крајишки дијалекат) омогућава прецизније утврђивање положаја изоглоса на овом простору, те јасно утврђивање дијалекатске границе међу дијалектима. Најзад, са становишта савремене дијалектологије најопштије посматрано, бележење дијалекатске грађе у условима модерног доба само по себи је вредно. Убрзани процес нестанка народних говора подстакнут је све снажнијим деловањем различитих фактора попут утицаја масовних медија, школства, културе, који доводе до међусобних нивелација и уједначавања слике на читавом српском језичком терену.

Докторска дисертација *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба* својим обимом надилази досадашња истраживања вршена на овом простору. Прикупљени материјал на коме почива анализа чини изузетно богата теренска грађа, сачињена од дијалекатских текстова прикупљених теренским истраживањем извршеним на територији 105 пунктова у разговору са око 300 информатора, а који, транскрибовани, чине корпус – како кандидаткиња наводи – од преко 900 страна куцаног текста.

Са становишта морфологије допринос дисертације огледа се у детаљном опису глаголских облика уз праћење развојних тенденција унутар система који се одликује природном саморегулативом. Допринос дијалекатској синтакси истичемо преваасходно имајући у виду чињеницу да синтакси глаголских облика у српској дијалектологији до

сада није посвећено довољно пажње. Ослањајући се на принципе анализе глаголског система успостављене у монографији *О говору Галипољских Срба* Павла Ивића (Ивић 1957), која садржи комплексан опис глаголског система са структуралистичког становишта, а потом и на резултате модерних теорија примењених у анализи глаголских облика у стандардном српском језику, у раду се даје целовит приказ функционисања сложеног глаголског система тутинско-новопазарско-сјеничког говора. У том смислу, рад доприноси и области синтаксе уопште, имајући у виду да су бројне теорије, у србистици примењиване на материјалу стандардног језика, у којем су функције појединих облика (у првом реду аориста и имперфекта) знатно сужене, примењене на материјалу говора који се одликује богатим и очуваним конјугационим системом дале сасвим нове и значајне резултате.

IV Научни резултати докторске дисертације, примењивост и корисност резултата у теорији и пракси и начин презентовања резултата научној јавности

Докторска дисертација Бојане Вељовић представља резултат модерног приступа морфолошкој и синтаксичкој анализи дијалекатске грађе. Традиционални начин обраде глагола подразумева њихову презентацију и опис као самосталних јединица које се одликују присутношћу утврђеног инвентара морфолошких категорија и средстава са становишта морфолошког, односно присуством јасно утврђеног инвентара синтаксичко-семантичких функција и домена примене са синтаксичког аспекта. Модеран приступ обради дијалекатске грађе огледа се у анализи која почива на теоријама које углавном нису налазиле ширу примену у дијалекатским описима. Нови приступ анализи глаголског система показао је да се и у оквирима дијалектологије осим синтаксичко-семантичких као значајни показују и прагматички, контекстуални, стилистички и други фактори који регулишу како одабир тако и принципе функционисања јединица у систему. Све то показује да су границе анализе дијалекатске грађе знатно шире од оних посматраних у оквирима традиционалне дијалектологије, те да дијалекатски текстови пружају бројне могућности за примену различитих теорија модерне лингвистичке науке.

Имајући у виду да је предметом ове дисертације обухваћен само глаголски систем тутинско-новопазарско-сјеничког говора, од значаја је истаћи и чињеницу да се и на осталим нивоима језичке структуре увиђају бројне појаве чије би осветљавање представљало значајан допринос дијалектолошким истраживањима уопште (стање у области синтаксе именских речи, синтакса реченице, прилике у лексичком систему и сл.). Такође, грађа указује на присуство појединих језичких црта које, синхроно посматрано, захтевају поновно разматрање са циљем ревидирања досадашњих ставова у литератури о овом подручју (питање акцентуације, замене јата и сл.). Важан допринос ареалној лингвистици представља и откривање језичких чињеница које упућују на могућност прецизнијег успостављања како међудијалекатских тако и граница које раздвајају територије микроцелина унутар испитиваног ареала. Узимајући у обзир чињеницу да је материјал за рад великог обима а да су у раду језичке појаве које су предмет теоријског разматрања поткрепљене бројним контекстима, богата изложена грађа даје могућност и за ексцерпирање примера који би послужили и за бројна друга истраживања језичког система. Најзад, како су теме за разговор са информаторима биле разнолике, значајан део грађе садржи текстове у којима информатори причају о обичајима, народним веровањима,

ритуалним радњама, те празницима животног и годишњег циклуса, прикупљени материјал представља добро полазиште и за етнолингвистички оријентисана истраживања.

V Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

Библиографија објављених ауторских научних радова кандидата Бојане Вељовић према категоризацији за научне пројекте коју је урадио Матични научни одбор за језик и књижевност и прихватило Министарство за науку у технолошки развој Владе Републике Србије.

Бојана Вељовић објавила је 11 радова следећих категорија: M14 = 2, M44 = 1, M45 = 3, M24 = 2, M51 = 1, M52 = 1, M53 = 1.

M14

1. Бојана Вељовић, Употреба имперфекта и аориста у роману *Преображење* Војислава Лубарде, у: *Наука и слобода*, Зборник радова са међународног научног скупа одржаног 6, 7. и 8. јуна 2014. на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву, књига 9, том 1/1, Пале: Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 2015, стр. 163–183,

ISBN 978-99938-47-69-4, UDK 81(082)371.3(082), COBISS.SR-ID 5033752

2. Бојана Вељовић, Облици аориста у говору Тутина и околине, у: *Српски језик, књижевност, уметност*, Зборник радова са IX међународног научног скупа, одржаног 24 и 25.10.2014. на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2015, стр. 67–83,

ISBN 978-86-85991-79-0,

UDK 811.163.41'367(082)811.163.41:811(082)811.163.41'366(082), COBISS.SR-ID 218279692

M44

1. Бојана Вељовић, Употреба потенцијала у говору Тутина, у: М. Ковачевић и В. Поломац (ур.), *Путевима српских идиома*, Крагујевац: ФИЛУМ, 2015, 311–322,

ISBN 978-86-85991-85-1, UDK 811.163.41'282'366.596(497.11 Tutin)

M45

1. Бојана Вељовић, О неким особинама фонетизма говора Тутина и околине, *Савремена проучавања језика и књижевности*, Зборник радова са трећег научног скупа младих филолога Србије одржаног 12.3.2011. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, година III / књига 1, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2012, стр. 33–43,

ISBN 978-86-85991-39-4, UDK 811.163.41(082) 811.163.41:811(082) 371.3(082), COBISS.SR-ID 189586188

2. Бојана Вељовић, Употреба инфинитива у говору Тутина и околине, *Савремена проучавања језика и књижевности*, Зборник радова са петог научног скупа младих

филолога Србије одржаног 30.3.2014. на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, година V / књига I, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2014, стр. 51–65,
ISBN 978-86-85991-60-8, 811.163.41'282.2(497.11 Tutin), COBISS.SR-ID 514534830

3. Бојана Вељовић, Идеолошки маркери у роману *Брат* Давида Албахарија, у: Филологије vs. идеологије, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2014, стр. 195–203,

ISBN978-86-85991-67-7,

UDK82.09:316.75(082)821.09(082)811.163.41'42(082),COBISS.SR-ID 211485196

M24

1. Бојана Вељовић, Облици имперфекта у говору Тутина и околине, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LVII/2, Матица српска, Нови Сад, 2014, стр. 161–178,

ISSN-0352-5724, UDK 80/81(082), COBISS.SR-ID 9630978

2. Бојана Вељовић, Конструкција *би* + императив у тутинском говору и њен однос према потенцијалу и императиву у временској служби, у: *Српски језик*, XX, Београд: Филолошки факултет, 2015, стр. 507–524,

ISSN 0354-9259, UDK 811.163.41, COBISS.SR-ID 140692487

M51

1. Бојана Вељовић, Слободни неуправни говор у роману *Друга књига Сеоба* Милоша Црњанског, *Радови Филозофског факултета*, број 15, књига 1, Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет, Пале, 2014, стр. 433–459,

ISSN 1512-5858, UDK 811.163.41, COBISS.BH-ID 7948294

M52

1. Бојана Вељовић, Етнолингвистичка грађа о Ђурђевдану у Штавици, *Прилози проучавању језика*, 43, Нови Сад, 2013, стр. 267–296,

ISSN 0555-1137,UDK 811.163.1 '367.625'' 12'', COBISS.SR-ID 42732295, M52

M 53

1. Бојана Вељовић, Тања Танасковић, Називи за ракију у Западној Лепеници, *Липар*, 49, Крагујевац, 2013, стр. 137–147,

ISSN 1450-8338, UDK 82, COBISS.SR-ID 151188999, M 53

Учешће на научним скуповима

Бојана Вељовић до сада је учествовала на 14 међународних или националних филолошких скупова.

1. Студентска лингвистичка конференција СТУЛИКОН (6–8. V 2011), Филолошки факултет у Београду. Реферат: *Ткачка лексика Тутина и околине*.

2. Трећи научни скуп младих филолога Србије „Савремена проучавања језика и књижевности“ (12. III 2011), Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу. Реферат: *Фонетске особине говора Тутина и околине.*

3. Четврти научни скуп младих филолога Србије „Савремена проучавања језика и књижевности“ (17. III 2012), Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу. Кореферат: *Лексика производње ракије у западној Лепеници* (Тања Танасковић, Бојана Вељовић).

4. Међународни научни скуп Софијског универзитета „Климент Охридски“ (Софијски универзитет „Св. Климент Охридски“, Факултет по славјански филологији) ЕДИНАДЕСЕТИ НАЦИОНАЛНИ СЛАВИСТИЧНИ ЧЕТЕНИЯ – ВРЕМЕ И ИСТОРИЈА В СЛАВЈАНСКЕ ЕЗИЦИ, ЛИТЕРАТУРИ И КУЛТУРИ. Кореферат: *Савремени ходоними града Крагујевца – структурни и семантички аспект* (доц. др Владимир Поломац, Тања Танасковић, Бојана Вељовић).

5. Међународни научни скуп „Наука и традиција“ (18, 19. мај 2012, Пале), Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву. Реферат: *Етнолингвистичка грађа о Божићу у Тутину.*

6. Пети научни скуп младих филолога Србије „Савремена проучавања језика и књижевности“ (30. III 2013), Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу. Реферат: *Употреба инфинитива у говору Тутина и околине.*

7. Осми међународни научни скуп „Српски језик, књижевност, уметност“, Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу, 25–26. октобар 2013. године, Крагујевац. Реферат: *Употреба аориста и имперфекта у говору Тутина и околине.*

8. Шести научни скуп младих филолога Србије Савремена проучавања језика и књижевности (22. III 2014), Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу. Реферат: *Облици имперфекта у говору Тутина и околине.*

9. Међународни научни скуп „Наука и слобода“ (16, 17. и 18. мај 2012, Пале), Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву. Реферат: *Употреба аориста и имперфекта у роману Преображење Војислава Лубарде.*

10. IX међународни научни скуп „Српски језик, књижевност, уметност“ (24–25. 10. 2014, Крагујевац). Реферат: *Облици аориста у говору Тутина и околине.*

11. Међународни научни скуп „Наука и евроинтеграције“ (22–24. мај 2015, Пале), Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву. Реферат: *Глаголска времена за казивање прошлих понављаних радњи у роману Бестјелесна Бранка Брђанина Бајовића.*

12. Међународни научни скуп „Материјална и духовна култура Срба у мултиетничким срединама и/или периферним областима“, (16–18. октобар 2015, Ниш), Универзитет у Нишу, Филозофски факултет у Нишу / Западни универзитет у Темишвару Филолошки, историјски и теолошки факултет / Савез Срба у Румунији. Реферат: *Употреба императива за означавање прошлих понављаних радњи у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице*

13. X међународни научни скуп „Српски језик, књижевност, уметност“ (23–25. октобар 2015, Крагујевац), Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу.

Реферат: *Временски транспоновани глаголски облици за обележавање прошлих радњи у роману Бестјелесна Бранка Брђанина Бајовића*

14. Међународни научни скуп „Пајсијеви дани“ (30. и 31. октобар 2015, Пловдив), Одсек за славистику Филолошког факултета Универзитета у Пловдиву „Пајсије Хиландарски“. Реферат: *Контекстуална синонимија у дијалектима* (Тања Танасковић, Бојана Вељовић)

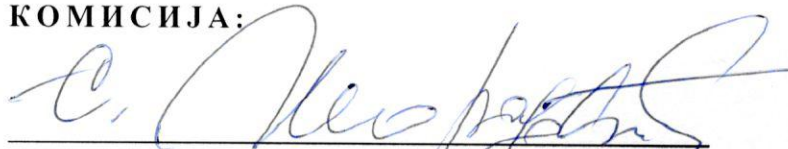
VI Закључак и препорука

Све до сада наведено недвосмислено показује да је Бојана Вељовић научно успешно обрадила тему *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба*.

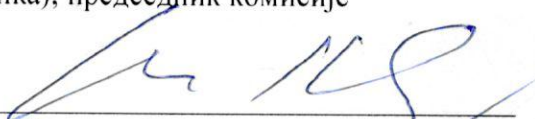
Текст дисертације сведочи о добром младом научнику, посебно добром дијалектологу, морфологу и синтаксичару српског језика. Поред способности да учи језичку чињеницу, опише је и смести у језички систем, кандидаткиња је показала и добру научну обавештеност о актуелним теоријским достигнућима науке о језику, посебно дијалектологије, морфологије и синтаксе. Осим наведеног као врлину ове дисертације истичемо смисао за уравнотежен однос емпиријске грађе и теоријских закључака; добро познавање и коришћење литературе; упорност и поузданост у раду на језичком корпусу; обиље поузданих дијалекатских потврда и доношење закључака на основу богате грађе; добро познавање савремене методологије дијалектолошких, морфолошких и синтаксичких истраживања; добру обавештеност из лингвистичких научних дисциплина које су биле релевантне за формирање анализираних дијалекатског система – историје, антропогеографије, етнологије, социологије; извођење јасних и релевантних закључака; способност прегледног структурисања и компоновања обимног научног текста; добро владање научним стилем. Обиман текст дисертације није последица екстензивног приступа теми истраживања, већ је резултат анализе бројних тема релевантних за опис једног од најзначајних делова језичког система.

Сама тема докторске дисертације, захтевна због интердисциплинарности, али и чињенице да је овом монографијом проведено прво озбиљно синтаксичко истраживање глаголског система једног српског дијалекта, обрађена је на високом научном нивоу, те као таква представља вредан допринос српској дијалекатској морфологији и дијалекатској синтакси.

Имајући у виду све наведено у извештају, предлажемо Наставно-научном већу Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу да прихвати овде изнесу позитивну оцену о докторској дисертацији Бојане Вељовић под насловом *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба*, и да докторанткињи одобри усмену одбрану пред комисијом која потписује овај извештај.

КОМИСИЈА:

1. Др Софија Милорадовић, редовни професор, Филозофски факултет у Нишу, ужа научна област: Српски језик и лингвистика; др Софија Милорадовић, научни саветник, Институт за српски језик САНУ, ужа научна област: Српска филологија и лингвистика (дијалектологија и етнолингвистика); председник комисије

2. Др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, ужа научна област: Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине, члан

3. Др Жарко Бошњаковић, редовни професор, Филозофски факултет у Новом Саду, ужа научна област: Српски језик и лингвистика, члан